

WŁADYSŁAW SZAJNOCHA
(1857–1928)

Twórcy Krakowskiej Szkoły Nauk Politycznych w latach międzywojennych zauważali dynamiczny rozwój nauk. Falsyfikował on dotychczasowe sztywne trzymanie się badaczy w ramach ich dyscyplin. Ośrodek, który tworzyli, miał być kuźnią kadr dla szeroko rozumianych władz odradzającej się Rzeczypospolitej. Zauważyli więc konieczność przekazywania swym adeptom możliwie szerokiej wiedzy z dyscyplin odległych od nauk prawnych czy humanistycznych/społecznych. Przykładano również dużą wagę do tego, by studenci szkoły mieli kontakt nie tylko z wybitnymi teoretykami, ale także praktykami: osobami uczestniczącymi w procesie kształtowania się granic Polski. Przykładem wybitnego uczonego spełniającego obydwie te kryteria (był nie tylko specjalistą w pozornie odległej od zagadnień politycznych dziedzinie – geologii, ale także postacią zaangażowaną w proces wytyczania granicy Rzeczypospolitej z Czechosłowacją) jest prof. Władysław Szajnocha. Zaproszenie go do prowadzenia wykładów dla adeptów politologii było decyzją nie tylko pragmatyczną, ale też i wizjonerską. Profesor zajmował się bowiem badaniami surowców kopalnych, a w szczególności paliw: węgla oraz ropy naftowej, których znaczenia dla polityki międzynarodowej i wewnętrznej w czasach nam współczesnych nikt już nie kwestionuje.

Profesor Władysław Szajnocha urodził się 28 czerwca 1857 roku we Lwowie. Pochodził ze spolonizowanej rodziny czeskiej. Jego dziadek, lekarz Wacław Scheinoha-Vtelenský, ożenił się z Marią z Łozińskich (jego kuzynami byli pisarze Walery i Władysław Łozińscy). Ojcem profesora był wybitny polski historyk Karol Szajnocha. W młodości dał się on poznać jako aktywny działacz patriotyczny i konspirator, za co spotkały go liczne kary dyscyplinarne ze strony władz austriackich. Swoją polskość manifestował więc nie tylko zmianą pisowni nazwiska. Ożenił się z Joanną Bilińską. Jako samouk (za działalność patriotyczną otrzymał zakaz pobierania nauk na uniwersytetach) prowadził badania nad historią Polski. Był autorem prac poświęconych m.in. Bolesławowi Chrobremu, Władysławowi Łokietkowi, Kazimierzowi Wielkiemu, królowej Jadwidze, Władysławowi Jagiellle. Korzystał z nich Henryk Sienkiewicz, pisząc powszechnie znane powieści historyczne. Pracował jako bibliotekarz w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich we Lwowie oraz jako guwerner.

W tak patriotycznym domu dorastał przyszły profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. W odróżnieniu od ojca, poświęcił się badaniom geologicznym. Widać jednak było u niego także zainteresowanie historią, ale dość specyficzną, ponieważ poświęcił się badaniom paleontologicznym. Początek zainteresowań geologią Władysława Szajnochy sięga roku 1873, kiedy podczas wakacji spędzanych z rodzicami w okolicach Jaremcza nad Prutem spotkał dwóch znanych austriackich geologów – Carla Marię Paula i Emila Tietze. Fascynacja ta zaprowadziła przyszłego profesora w mury Uniwersytetu Wiedeńskiego, gdzie pobierał nauki pod kierunkiem przedstawicieli tzw. szkoły wiedeńskiej – Melchiora Neumayra i Eduarda Suessa. W 1881 roku obronił pracę doktorską *Die Brachiopoden-Fauna der Oolithen von Balin* i podjął pracę w Cesarsko-Królewskim Zakładzie Geolo-

gicznym w Wiedniu. Prowadził badania geologiczno-kartograficzne w Galicji. W roku 1882 obronił rozprawę habilitacyjną na Uniwersytecie Jagiellońskim pt. *Die Brachiopoden-Fauna der Oolithe von Balin bei Krakau*, która ukazała się nakładem Akademii Nauk w Wiedniu.

W 1885 roku Władysław Szajnocha został profesorem geologii i paleontologii UJ, a rok później objął stanowisko docenta i kierownictwo Katedry Geologii (zwanej wówczas Gabinetem Geologicznym) UJ, którą kierował 42 lata. Była to pierwsza na ziemiach polskich placówka naukowa zajmująca się tą dziedziną. Można zatem śmiało powiedzieć, że prof. Szajnocha to prekursor i „ojciec” badań geologicznych w Polsce. Pierwsza siedziba katedry znajdowała się w budynku przy ul. św. Anny 6. Za sprawą talentów organizatorskich profesora gabinet uzyskał nową siedzibę w Collegium Minus (obecnie znajduje się tam Instytut Archeologii), gdzie zgromadził nie tylko pokaźną bibliotekę (w znacznej mierze były to jego prywatne książki, przekazane uniwersytetowi w liczbie 4000 woluminów), ale także zbiory okazów zwierząt kopalnych oraz minerałów.

Władysław Szajnocha dwukrotnie sprawował urząd rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego: w latach 1911–1912 i 1916–1917. Czynnie zaangażował się również w powołanie do życia krakowskiej Akademii Górniczej, co stało się 8 kwietnia 1919 roku (jej pierwszą siedzibą był budynek Gabinetu Geologicznego), oraz Państwowego Instytutu Geologicznego (założonego 7 maja 1919 r., a którego pierwszą siedzibą także był Gabinet Geologiczny UJ).

Związki prof. Władysława Szajnochy ze Szkołą Nauk Politycznych były bardzo krótkie, ale owocne i znaczące. Prowadził tu bowiem w latach 1921–1924, 1925–1926 oraz 1927–1928 wykłady monograficzne „Płody kopalniane Polski” i „Bogactwa kopalniane Polski”. Warto zauważyć, że tę problematykę uznawano za bardzo istotną, gdyż po śmierci prof. Szajnochy wykłady na ten sam temat w latach 1928–1929 kontynuował prof. Walery Łoziński, również absolwent Uniwersytetu Wiedeńskiego, pracownik Wydziału Rolniczego UJ. Do naszych czasów szczęśliwie zachowały się notatki z wykładów prof. Szajnochy, prowadzonych dla słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych. Zostały one wydane w dwóch tomach, w formie skryptów (fotokopie z oryginału pisanego na maszynie) nakładem Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa oraz Koła Uczniów i Byłych Uczniów Polskiej Szkoły Nauk Politycznych w 1928 roku. W Archiwum UJ znajdują się także zapisane na maszynie teksty samych wykładów autorstwa prof. Szajnochy. Są one nie tylko bardzo ciekawym świadectwem czasów, w których zostały napisane, ale także świadczą o szerokiej perspektywie naukowej, jaką dawała Szkoła Nauk Politycznych swoim absolwentom. Mamy bowiem do czynienia ze stojącymi na bardzo wysokim poziomie merytorycznym wykładami, obfitującymi w dane statystyczne, mapy i wykresy, a także wprowadzającymi wiele pojęć trudnych (i zapewne wcześniej nieznanych) dla przedstawicieli nauk społecznych, humanistycznych czy normatywnych, jacy zasiadali wówczas w salach wykładowych szkoły. Profesor Szajnocha skrupulatnie analizował znajdujące się na terenach ówczesnej

Polski złoża surowców mineralnych, poczynając od najbardziej istotnych dla gospodarki narodowej, takich jak węgiel i ropa naftowa (określana jako nafta i olej skalny), a na soli i kamieniach budowlanych skończywszy. Wykłady prof. Szajnochy, jakkolwiek w większości poświęcone tematyce geologicznej, zawierały pewne odniesienia do ówczesnej sytuacji politycznej, a w szczególności do geopolityki, oraz znaczenia surowców energetycznych dla polityki gospodarczej i zagranicznej państwa. Profesor zwracał w nich uwagę na to, jak ważne dla odrodzonego państwa polskiego były złoża węgla kamiennego na Górnym Śląsku oraz ropy naftowej w Zagłębiu Boryslawskim. Przypominał również rolę, jaką w odkryciu tego surowca odegrał polski aptekarz Ignacy Łukasiewicz. Profesor przewidywał również wzrost popytu na to paliwo płynne, jaki nastąpił w kolejnych dekadach. W wykładach nie zabrakło również odniesień do polityki międzynarodowej w kontekście złóż surowców strategicznych: w ten sposób zanalizował np. kwestie graniczne w wojnie francusko-pruskiej 1870 roku. Widać równocześnie wyraźny dystans uczonego do bieżącej polityki państwowej: profesor nie odnosił się w swoich wystąpieniach do żadnych aktualnych wydarzeń ani do prowadzonej przez rząd Rzeczypospolitej polityki gospodarczej, pozostawiając te kwestie ocenie studentów. Wykłady prof. Szajnochy w Szkole Nauk Politycznych to nie jedynie związki krakowskiej politologii z geologią: dziś kilka katedr INPiSM korzysta z gościny budynku Instytutu Nauk Geologicznych UJ przy ul. Oleandry 2A, który jest bezpośrednią kontynuacją Gabinetu Geologicznego. Mieści się tam również Muzeum Geologiczne założone przez prof. Szajnochę. Współcześni badacze stosunków międzynarodowych, pracujący w naszym instytucie, z oczywistych względów w swych pracach poruszają także temat znaczenia surowców strategicznych w polityce zagranicznej państw, w czym mniej lub bardziej świadomie nawiązują do treści wykładów prof. Szajnochy.

Profesor Władysław Szajnocha był nie tylko uczonym, ale także (co częste w tamtym pokoleniu) zaangażowanym działaczem społecznym. Założył Polskie Towarzystwo Geologiczne. Powstało ono w Krakowie w 1921 roku (i funkcjonuje do dziś), a profesor został jego pierwszym prezesem. Aktywnie działał również w Towarzystwie Tatrzańskim, którego prezesem był w latach 1912–1922. Wówczas również aktywnie zaangażował się w działalność, jakbyśmy to dziś nazwali, polityczno-ekspercką. Lata 1919–1920 to okres walki o kształt granic odradzającego się państwa polskiego. Również nasza południowa granica stała się przedmiotem sporu z powstającą Czechosłowacją. Polskie Towarzystwo Tatrzańskie aktywnie włączyło się w proces wypracowywania takiego kształtu linii granicznej, który uwzględniałby kwestie etniczne i historyczne. W tym celu w lutym 1919 roku zorganizowano w Krakowie konferencję naukową z udziałem wybitnych autorytetów z różnych dziedzin, w tym językoznawstwa, etnografii czy historii. Zbiór wygłoszonych wówczas referatów został opublikowany na łamach rocznika PTT „Pamiętniki Towarzystwa Tatrzańskiego”. Wśród nich znajduje się również tekst prof. Szajnochy *Drużbaki*, w którym autor dzieli się z czytelnikiem swoimi

spostrzeżeniami z podróży do Lubowli (obecnie Stará Ľubovňa na Słowacji) oraz uzdrowiska Družbaki (obecnie Vyšné Ružbachy). Zawarł w nim treści związane z wartościami leczniczymi miejscowych wód, a także przeprowadził dowód na polskość tych ziem i łączność ich mieszkańców z Rzeczpospolitą. W podobnym duchu utrzymany jest również tekst *Wstępne przemówienie przy otwarciu publicznych wykładów o Spiszu i Orawie, urządzonych przez Towarzystwo Tatrzańskie w Krakowie w lutym 1919 roku*. Profesor przedstawiał również stanowisko polskie w sprawie sporu granicznego z Czechosłowacją na łamach prasy codziennej: „Głosu Narodu” i „Czasu”. Był również aktywnym działaczem powstałego z inicjatywy Kazimierza Przerwy-Tetmajera Komitetu Obrony Spisza, Orawy, Czadeckiego i Podhala. Po jego połączeniu z warszawskim Komitetem Spisko-Orawskim powstał Komitet Narodowy do Obrony Spisza, Orawy, Czacy i Podhala, na którego czele stanął prof. Szajnocha, wybitny polski uczyony czeskiego pochodzenia. Komitet wydelegował swoich przedstawicieli, którzy mieli wspierać polskie stanowisko podczas konferencji pokojowej. Początkowo wydawało się, że praca naukowców i innych znanych osób zgromadzonych w komitecie doprowadzi do sukcesu, gdyż udało się przekonać zwycięskie mocarstwa do przeprowadzenia plebiscytu na terenach spornych. W warunkach wojny polsko-bolszewickiej zdecydowano jednak o narzuceniu linii granicznej, która była bliższa postulatom strony czesko-słowackiej. Ten ważny epizod biografii prof. Szajnochy z pewnością był znany jego studentom w Szkole Nauk Politycznych. Czynił go wzorcem uczonego-patrioty, który w sytuacji zagrożenia interesów państwa angażował swój autorytet oraz czas, by bronić te interesy na miarę swych możliwości. Był to niezwykle ważny element edukacji młodego pokolenia Polaków do życia w wolnej Ojczyźnie: nie tylko słowem, ale przede wszystkim własnym przykładem.

Profesor Szajnocha był też członkiem Polskiego Towarzystwa Balneologicznego (stąd cytowany wcześniej przykład zainteresowania właściwościami leczniczymi wód mineralnych), Polskiej Akademii Umiejętności, oraz licznych zagranicznych towarzystw naukowych.

Profesor Władysław Szajnocha zmarł 1 sierpnia 1928 roku podczas prowadzenia badań naukowych w Jaworzu na Śląsku Cieszyńskim. Został pochowany w rodzinnym grobowcu na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie.

Dorobek naukowy prof. Władysława Szajnochy mieści się w ramach nauk geologicznych. W ciągu 50 lat intensywnej pracy opublikował 110 rozpraw, artykułów i komunikatów naukowych, a także 90 recenzji. Był autorem podręczników akademickich: *Zasady geologii petrografii* (1898), *Płody kopalne Galicji* (1893–1894), *Źródła mineralne Galicji* (1892), oraz monografii *Atlas Geologiczny Galicji* (1895), a także prac paleontologicznych dotyczących organizmów zamieszkujących niegdyś obszar Galicji. Odkrył także gatunek amonitu, który nazwał *Hoplites goleszowiensis*. Był mistrzem całego pokolenia wybitnych polskich geologów, kierujących katedrami nie tylko w naszej Alma Mater, ale także w innych ważnych krajowych ośrodkach akademickich. Do jego uczniów należeli m.in.: Walery Goetel

(Akademia Górnicza), Józef Grzybowski (UJ), Konrad Konior (UMCS), Marian Książkiewicz (UJ), Edward Passendorfer (UW), Józef Premik (AP w Krakowie), Bronisław Rydzewski (USB w Wilnie), Jerzy Smoleński (UJ), Tadeusz Wiśniewski (Politechnika Lwowska, a po wojnie – Politechnika Krakowska), Kazimierz Wójcik (UAM).

BIBLIOGRAFIA

Archiwum UJ: WF II 178, S II 179, SNP 9, SNP 10.

Czarnecki S., *Władysław Szajnocha* [w:] *Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi*, cz. 1: *Biografie uczonych*, red. A. Zemanek, Kraków 2000, s. 446–453.

Czarnecki S., *Zarys historii geologii na Uniwersytecie Jagiellońskim*, Kraków 1964.

Fleszarowa R., *Ś.P. Władysław Szajnocha*, „Ziemia” 1928, nr 20, s. 322–323.

Książkiewicz M., *Władysław Szajnocha 1857–1928*, „Rocznik Geologiczny” 1971, t. XLI, s. 33–38.

Lardemer A., *Ś.P. Władysław Szajnocha*, „Wierchy” 1928, nr 6, s. 127–129.

Nowak J., *Władysław Szajnocha*, „Wszzechświat” 1928, nr 1/34, s. 264.

Patkaniowski M., *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od reformy kołłątajowskiej do końca XIX stulecia*, Kraków 1964.

Plody kopalniane Polski: według wykładów prof. dr. W. Szajnochy, cz. 1, Kraków 1928.

Plody kopalniane Polski: według wykładów prof. dr. W. Szajnochy, cz. 2, Kraków 1928.

Stelmach J., Uruszczak W., *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji UJ*, Kraków 2000.

Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, red. M. Patkaniowski, Kraków 1964.

Szajnocha W., *Druzbaki*, „Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego” 1920.

Szajnocha W., *Krzywda Polski na Spiszu*, „Głos Narodu” 1919, nr 234.

Szajnocha W., *O granicę tatrzańską Rzeczypospolitej*, „Gazeta Zakopiańska” 1922, nr 16.

Szajnocha W., *Przed konferencją czesko-polską w Krakowie*, „Czas” 1919, nr 182.

Szajnocha W., *Wstępne przemówienie przy otwarciu szeregu publicznych wykładów o Spiszu i Orawie, urządzonych przez Towarzystwo Tatrzańskie w Krakowie w lutym 1919 r.*, „Pamiętnik Towarzystwa Tatrzańskiego” 1920.

Sprawozdanie Koła Uczniów i Byłych Uczniów Polskiej Szkoły Nauk Politycznych za rok 1926–27, Kraków 1927.

Sprawozdanie Koła Uczniów i Absolwentów Szkoły Nauk Politycznych za rok 1931–32, Kraków 1932.

Ślusarczyk J., *Materiały historyczne w publikacjach Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego*, „Turystyka, Sport i Zdrowie” 2011, nr 1.

Zięba A., *Szkoła Nauk Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego*, <http://www.ptnp.nauka.krakow.pl/historia/>.

Strona Państwowego Instytutu Geologicznego: <http://www.pgi.gov.pl/pl/o-instytucie-geologicznym-72.html>.

Strona Akademii Górniczo-Hutniczej: <http://www.agh.edu.pl/100-lecie-powolania-ag/powolanie-akademii-gorniczej>.

Strona Instytutu Nauk Geologicznych UJ: <http://www.ing.uj.edu.pl/historia/wazniejsze-daty-z-historii-nauk-geologicznych-w-uj>.

Aleksander Głogowski